

Дејан Мачковић

докторанд

Проблем поста у савремено доба

Сажетак: Пост је једна од најстаријих институција Цркве у савремено доба доживљава велику кризу. Иако пост није богоустановљен, нити је Црква посебно и детаљно канонски регулисала дуге периоде поста (изузев Четрдесетнице) хришћански пост ипак представља неодвојиви дио новог живота у Христу, којег започињемо Крштењем, будући да представља најприродније стање испуњавања Христових заповјести. Према томе, пост је у својој суштини христоцентричан, односно циљ му је изван „ега“ палог човјека, него почива у служењу Христу, који је у Светом писму и Цркви идентификован са потребитим (болесним, притвореним, сиромашним), који „стоји на мјесту Христовом.“ Услијед историјских неприлика, прије свега исламског јарма, али и других догађаја, реализација христоцентричности поста је отежана, али и замагљена егоцентричношћу појединца, тако да је пост временом постао лична и приватна работа индивидуе која га шири и сужава у скаладу са личним мазохистичким или пак хедонистичким апетитима и праттикује у сразмјеру страха од небеских сила. Пост као најплеменитији израз хришћанског живота је у савремено доба понижен и обесмишљен те доведен до апсурда будући да је схваћен, тумачен и практикован искључиво кроз забране секса и хране. Овај рад има намјеру да дјеломично расвјетли пост у његовом пуном значењу, и укаже на праве намјере и смисао поста.

Кључне ријечи: пост, апостоли, Црква, типик, модерно доба, мрсно, посно

Увод

Након смрти Вука Караџића у његовим списима пронађени су материјали које је годинама скупљао, те је постхумно изашла књига „*О живоју и обичајима народа српскога*“. У тој књизи међу стотинама страница који описују све друштвене и вјерске појаве ондашњих Срба, о посту су издавачи пронашли тек један и то празан лист папира на коме је био написан само наслов, без и једне реченице.¹ Но, без обзира што Вук који је много путовао и добро познавао народ о коме је писао, из неког разлога није имао ништа да забиљежи о посту код Срба, Срби су, на своју срећу, имали теологе који су написали стотине књига и студија о томе како и зашто треба постити, па је сама тема данас и више него исцрпљена. Већина тих књига су хвалоспјевни о посту, који га ките божанским и анђелским титулама као ни једну другу институцију у Цркви. Но, опет и поред свега написаног, чини се да се ни данас тај празан лист папира нема чиме посебно попунити. Тако док једни као нојеве забијају главе у пијесак не желећи да се сусретну са реалношћу, други огорчено и брзоплето позивају на укидање поста, будући да је цијела ствар доведена до апсурда. Сам пост је чак и једна од централних тема будућег Светог и великог сабора.

---

¹ КАРАЏИЋ, Вук Стефановић, наведено дјело, Беч, 1867, 23.

Богоустановљеност поста

У свим православним књигама које се баве постом налази се реченица да је пост богоустановљен још у рају, заповјешћу Адаму и Еви да не једу са дрвета познања добра и зла. (Пост 2:17) Та славна реченица је заправо преписане и парафразирание мисли Василија Великог² и Григорија Богослова.³ Ови свети Кападокијци су имали и других идеја, које ни близу нису тако популарне као ова о посту. Но, пажљиво читајући сам библијски текст, Божје ријечи *једи од сваког, а не једи од (једног)* се тешко могу разумјети са *не једи ништа*, што, како ћемо видјети, пост сам по себи заправо и значи. Уосталом да је пост на било који директан начин Божја заповјест из раја, Јевреји, који су крајње ревносно испуњавали свих 613 Божјих наредби, би постили. Напротив, код Јевреја пост није био општа и обавезна ствар, него је увијек био спонтана реакција појединца или народа на неку невољу.⁴ Појединци (Мојсије, Јоил, Давид), али и сав Израел, су самоиницијативно приступали посту, и то, сасвим јасно, без икакве Божје наредбе, напротив као *лични корак ка Богу*, труд, знак покајања, жалости, или као успомену на одређене догађаје прогоне и страдања.⁵ (трагичну смрт цара Саула, прогон у доба Јестире 4:16). Тек након повратка из Вавилона уводе се обавезни *једнодневни* постови, као горка сјећања на трагичну прошлост. Тада се и у води се пост на Јом Кипур тј на празник очишћења на основу јасне Божје наредбе, који је заиста био богоустановљен⁶, те се појављују и други једнодневни постови — сјећања на разрушење Храма, на дан устанка, почетак прогонства итд. Но, након повратка из ропства и кад је Храм био обновљен, народ је самоиницијативно од свештеника затражио укидање поста, јер пост више није имао смисла.⁷

Поред апсолутног уздржања од хране и пића, јеврејски пост је подразумијевао и покајање за гријехе, те јавно понижење и лишавање од сваке удобности (неудобна одјећа, спавање на поду, ходање без ципела итд), те је укључивао и забрану рада. Пост код Јевреја Христовог периода је трајао од поподнева до вечери, или само неколико првих часова дана, обично до поднева. У Христово доба било је уобичајено, углавном међу фарисејима⁸, да се пости понедељком и четвртком⁹, а неки су постили и суботом.¹⁰ Чланови Синедриона су постили и на дан када би неког осудили на

² *Наредба — не једити од њега — заповјест је која се пише њој и уздржања. И због њој њој није само исте старости као и човјечанство неог и закон који је пролашен у рају. Јер да је Ева њојила уздржавајући се од њога дрвета, ми не бисмо имали њојреде да сад њојимо. (О њоју 1.3, PG 31,165–168).*

³ *Сад њојимо, јер нисмо њојили, ојирући се њогу дрвета живога. Јер је ња заповјест већ њојојала, јер нам ју је Бог дао на њојеку наше њојанка, као неку врсту њојошке вјежбе за нашу душу. (Омилија 45, На свећу Пасху, 28. PG 36,661).*

⁴ Encyclopedia Judaica, vol 6, Thomson Gale, USA, 2007, 722.

⁵ Суд 20:26, 1. Сам 31:13, Јл 1:14, Јест 4:16 итд.

⁶ Лев 23: 27–32.

⁷ Види Зах 7:3, занимљиво је и шта им је Бог одговорио: Нити сте мени постили, нити мени мрсите!

⁸ Према свједочанству Јосифа Флавија у његово доба од 500 000 становника у провинцији Палестини, фарисеја је било око 6000. Види више код SIMON Marcele, Jewish Sects at the Time of Jesus, Fortresspress, Philadelphia, 1967, 15.

⁹ NELSON Wilton M., Diccionario ilustrado de la Biblia, 2001, 62.

¹⁰ Већина научника сматра да су фарисеји постили понедељком и четвртком, али има и оних који тврде да су фарисеји заправо постили само у суботу. На основу неколико старијих јеванђељских рукописа постоји могућност да је фарисеј из Лк 18:10 рекао: *Постим дуго у суботу, а не Постим два њућа у седмици* у зависности да ли је преписивач користио дативни или генитивни облик τῷ σαββάτῳ или τοῦ σαββάτου, јер у преписиваним рукописима се налазе обе верзије. Gilat, Yitzhak D. «On Fasting on the Sabbath,» Tarbiz 52, no. 1 (1982): 1–15. Тврдања да су фарисеји постили суботом има упоришта и у неким небиблијским документима, но модерни јудаизам, који је проистекао из фарисејске школе, најстроже забрањује пост суботом.

смрт. Већина Јевреја је постила јутро након кошмара, а обичај је био и да младенци посте пред вјенчање, или да се пости на годишњице смрти родитеља, блиских сродника, пријатеља те духовног лидера, учитеља. Постови су били модерним језиком речено факултативни и индивидуални, па је свештенство, чувајући ведрину и радост Јевреја, специјалним прописима контролисало да се та веселом јудаизму страна аскетика не распламса и не прошири. Тако је направљена листа дана, када се постити не смије!¹¹ Тако је било у Старом завјету.

Са друге стране ни за Бога који нам се преко Христа открио у Новом завјету се не може рећи да је на било који начин установио обавезан пост. У осталом, да је пост на било који начин директно установљен у Новом завјету, не би се свети Василије нити пак свети Григорије Богослов позивали на Стари завјет. Апостоли, као Јевреји, нису постили ондашње јудејске обичајне постове, и то Свето писмо не крије. Сва три синоптичара наводе оптужбе да апостоли не посте (Мт.9:14, Мр. 2:18, Лк. 5:33) и Христов одговор који их оправдава. Насупрот томе, сам Христос јесте постио, добровољно. Но то је било *једном* у његовом животу 40 дана, од срца, као и сви старозавјетни пророци и праоци прије њега, неједући и непијући ништа односно, не на начин на који ми данас постимо. Чињеницу да је Бог није установио пост, који је ипак и несумњиво пракса Цркве, најбоље свједочи и потреба побожног хришћанског преписивача из 3. вијека да Христов одговор ученицима који нису могли истјерати демоне из бјесомучнога да је *довољно имајти вјере као зрно јорушичино да бисмо ѿомјерали јоре*, употпуни и сопственим духовним искуством, те накондо допише у Јеванђеље, да се демони „*изјоне само (ѿостјом и) молићвом.*“¹²

Установљење поста

Међутим, иако пост није јасно и недвосмислено богоустановљен, нити је Црква сматрала за потребно да га експлицитно угради у Свето Писмо као општу и обавезну установу, пост ипак представља неодвојиви дио новог живота у Христу. Стога и апостоли, који, како нам свједочи Свето писмо, нису баш били претјерано сколни посту, након догађаја Педесетнице и сами почињу да посте.¹³ Чини се заправо да су управо апостоли и установили пост код хришћана. Созимен наводећи разлике у дужини поста и врсти хране које су се хришћани одрицали, јасно наводи да су и једни и други и трећи своје обичаје примили од апостола, те према томе, сви су обичаји и начини легитимни.¹⁴ Идеја да пост потиче апостола ненаметљиво се протеже кроз Свето предање у отачким дјелима и хришћанској литератури, па се тако заповјести о посту се налазе у Апостолским правилима, а сам пост се сасвим јасно и детаљно елаборира у Апостолским установама.¹⁵ Исто тако, управо је Апостолски пост најстарији хришћански пост. Иако је јасно да Апостолска правила, Апостолске установе и остали апостолски документи који говоре о посту нису директно написани од Дванаесторице, ни најрадикалнији критичари не поричу њихову повезаност са апостолском поуком и науком. За апостоле пост је представљао најприродније стање испуњавања Христових заповјести и спонтани израз хришћанске вјере и љубави, зато су и поучавали нове хришћане да требају да посте.

¹¹ Мегилат Танит (Свитак о посту) доноси списак од 35 дана када Јевреји не смију да посте. Види ише у Encyclopedia Judaica, vol 6, Thomson Gale, USA, 2007, 723.

¹² Види NESTLE-ALAND, Novum Testamentum Graece, 27.издање, Штутгарт 1995., 48.

¹³ Види Дап 13,2.

¹⁴ Созимен, Црквена историја, 5,22.

¹⁵ Види Апостолске установе 5, 14.

Апостолска установа поста је неодвојива од цјелокупног хришћанског учења. Тако, Христови савјети о посту (Мт 6:16), које неки криптооригенисти изоловано посматрају као дожанско установљење поста,¹⁶ су саставни дио његове поуке о праштању, искреној молитви и прије свега милостињи, те скупљања блага на небу кроз чињење добрих дијела, односно најјаснијим изразима хришћанског живота. Пост тако више није лични подвиг, сјећање на прошлост, покајање те умилостивљење љутога Бога него почива на служењу Христу, који је у Светом Писму и Цркви ријечима самога Бога (дакле богоустановљено) идентификован са потребитим (болесним, притвореним, сиромашним), који „стоји на мјесту Христовом.“ (Мт 25 глава) Управо ова христоцентричност поста разликује хришћански пост од постова других вјера, а прије свега у односу на фарисејске постове. У новој ситуацији хришћански пост се морао драматично разликовати од фарисејских, како обликом, тако и суштином. Стога су и фарисејски дани понедељка и четвртка замијењени новим данима сриједи и петка.¹⁷ Сриједа и петак указују више него било шта друго на пасхални — евхаристијски карактер поста, и представљају везу нашег новог живота у Христу са Литургијом односно Васкрсењем. Пасхална радост код хришћана траје током цијеле године, не само недељним богослужењем, него и учешћем вјерника у догађајима из Христовог живота, његовом заточењу и страдању, у посним данима сриједи и петка. Цјелокупна православна еклисиологија је евхаристијска па тако давање сиротима и дијељење представљају најдраматичнији и аутентични израз Цркве и Евхаристије.¹⁸ Због овога пост није самоумишљена обавеза или дужност човјека према Богу тиранину, нити пак манихејска аскеза, која умртвљује материју ради побједи духа, него посебно христолико одрицање усмјерено ка Човјеку јер је добробит другог човјека, као узрока нашег ипостасног постојања, сврха и циљ нашег одрицања.

У том смислу **Пастир Јермин** јасно даје упуте шта значи хришћански постити и који је прави смисао и сврха поста код хришћана. У том ранохришћанском спису, прекоривши! онога који је дан провео постећи — ништа неједући, Бог установљује и наређује: „**Ти у онај дан у који њосѝиши, не окуси ништа сем хљеба и воде, а од јела које си имао јести тог дана, сабери збир трошка тог дана, кад си то имао чинити, и одвојивши на страну њодај удовици, сироти и ономе који нема!**“¹⁹ Слична свједочанства налазимо и код каснијих светих отаца и учитеља, па тако **Аристид**, хришћански писац из 2. вијека, пише цару Адријану да хришћани посте два или три дана током седмице како би обезбиједили храну онима који су немоћни.²⁰ Једнако и **Ориген** цитира тзв. **Логиа** тј. незабиљежене Христове рјечи: „**Блажен је онај који пости зарад тога да би нахранио сиромашне.**“²¹

У осталом, чак и да немамо сачувано ни једно свједочанство наведених раних отаца, сама Црква богослужбеним текстовима на Сирну недељу, пред почетак јединог заједничког, канонског и у богослужењу видљивог поста, јасно ставља пост у сврху служења Христу, односно онима који стоје на његовом мјесту.²² Свје-

¹⁶ У истом библијском одломку је и нимало случајно позната заповјест о одсјецању уда који саблажњава.

¹⁷ Дидахи 8,1.

¹⁸ **ЕВДОКИМОВ** Павле, *In the World of the Church: A Paul Evdokimov Reader*, пр. Michael Plekon and Alexis Vinogradov, (2001), 73, St Vladimir's Seminary Press, Crestwood.

¹⁹ **ПАСТИР ЈЕРМИН**, *Приче* 5,7, у преводу Атанасија Јевтића, *Дела апостолских ученика*, Врњачка Бања — Требиње 1999, 361

²⁰ **Aristides**, *Apology 15 on Early Christian Practice* Martin Hengel: *Property and Riches the Early Church*, Fortress Press, Philadelphia, (1974), 42–43.

²¹ *Nomily on Leviticus* 10.2.

²² На Сирну недељу чита се следећи одломак из јеванђеља: А кад дође Син човечији у слави својој и сви свети анђели с Њиме, онда ће сести на престољу славе своје. И сабраће се пред Њим сви народи,

дочанства таквог христоцентричног поста налазимо како у Светом Писму²³, тако и у отачком Предању. Заправо, силне похвале посту, као и строгост одредби према онима који крше пост, нам не могу ни бити јасне, уколико немамо христоцентрично — каритативно схватање поста. Управо су зато и казне за оне немилосрдне и социјално неосјетљиве који крше пост једнаке казнама за најтеже гријехе, попут убица.²⁴ У овом свијетлу дијељења са сиромашним нам постаје јасно, зашто чак ни дјеца нису ослобођена од поста, као ни они који су на смртној постељи,²⁵ али једнако је јасно да се под термином пост дефинитивно не подразумејева оно што ми данас подразумејамо. Овакав првобитни хришћански пост се суштински разликује од јеретичких постова, којима изнурују тијело, у егоцентричном менталном самозадовољавању ниподаштавајући материју и природу. Свети оци су чак и са гнушањем презирали бесмислен и самодовољан подвиг, гладовање које нема циљ у помоћи другом. Позната је реченица светог Јефрема Сиријског да „Маркион пости као змија!”²⁶ Дакле, пост који није у Христу и у Цркви, нема смисла. Чак штавише, он је змијски — демонски.

Црквене одредбе о посту

Иако скоро сви свети оци од самих почетака помињу пост да општепознати дио хришћанског живота, изненађујуће је да та важна установа поста коју је изниједрила сама Црква још од апостола, није детљано и посебно елаборирана у свештеним канонима Православне цркве. Изузев Трулског сабора, чија је васељенскост најблаже речено натегнута, једино Први васељенски сабор (пети канон) тек помиње пост Четрдесетнице, али просто као временску одредницу за друге догађаје. Црква из неког разлога, а ништа у Цркви није случајно, није сматрала за потребно да једном за свагда недвосмислено пропише и наметне једнообразан пост. Ипак, Трулски сабор, који у Православљу ужива углед васељенског, не само да се са своја два канона бави питањем поста, него на сцену уводи и читав низ помјесних Сабора, одржаних на Истоку, који сваки за себе и посебно регулишу поједина питања поста, у складу са захтјевима и потребама ондашњег времена.

Овдје вриједи напоменути да је Трулски сабор био просто локални сабор унутар Ромејског царства, који је у циљу унификације духовног живота унутар државе искоментарисао читав низ обичаја других Цркава Божјих, прије свега у Риму и Јерменији, које тада бијаху ван граница Царства. Један од тих обичаја јесте и начин поста у тамошњим Црквама. (канони 55 и 56) Не треба посебно напомињати да на Трулском сабору нису били представници Цркава Рима и Јерменије, као ни то да поменути сабор, као и већина његових одлука никада нису ни били прихваћени ван Ромејског царства. Напротив, Трулски сабор, који је био одржан у традиционално јеретичкој и новотарској престоници, је изнио низ критика против старих римских обичаја и тиме изазвао огорчење и запрепаштење у православном Риму. Папа Сергије, и сâм источњак, Сиријац, коме су акти сабора послани у Рим је рекао

и разлучиће их између себе као пастир што разлучује овце од јараца. И поставиће овце с десне стране себи, а јарце с леве. Тада ће рећи цар онима што Му стоје с десне стране: ходите благословени Оца мог; примите царство које вам је приправљено од постања света. *Јер оладнех, и дасте ми да једем; ожедних, и најојисте ме; јоси дејах, и иримисте ме; Го дејах, и оденусте ме; болестан дејах, и одиђосте ме; у шамници дејах, и дођосте к мени.*

²³ Дап 13:2, 14:23; 1 Кор 7:5, 2Кор 6:5 итд.

²⁴ Патријарх Српски Павле, *Да нам буду јаснија нека ишћања наше вере*, Београд 1998, 321.

²⁵ Патријарх Српски Павле, *Да нам буду јаснија нека ишћања наше вере*, Београд 1998, 338.

²⁶ Јефрем Сиријски, Мадраш (Пјесме) 1:12.

да би прије умро, него *novatatum erroribus consentire*²⁷ тј сложио се са новаторским заблудама (трулског сабора). Међутим, у коначници, након скоро 60 година Рим је прихватио само оне каноне који се *не ѝройшиве истинишиој вјери и добрим обичајима Римске цркве*, и то само зато да би Трулском сабору дао легитимитет васељенскости, која је била више него неопходна и потребна у тешким временима иконоборства. Наиме, Трулски 82. канон био кључни аргумент у тврдњама православних о исправности и предањскости поштовања светих икона, те је на канонском пољу, борба са иконоборцима била борба око васељенскости Трулског сабора.²⁸ Величина тадашњег Папског пријестола и широкогрудост ондашњег хришћанског и православног етоса најбоље се огледа у томе да је упркос чињеници да су Трулски оци тим канонем забранили приказивање Христа у облику јагњета, што је било посебно популарно и практиковано на Западу, Римљани смогли снаге да се смире, унизе и сопствене интересе подреде општем интересу Цркве Божје. Овде се сад налазимо пред питањем која би помјесна Црква то данас била у стању учинити? Али то је тема неког другог излагања. Ова кратка дигресија о васељенскости помјесног Трулског сабора, који је увео читав низ других помјесних сабора само има за циљ да покаже *локалносћ, ођраниченосћ и ѝривременосћ* трулских канона о посту, који напомињемо никад нису били општеприхваћени нити примјењивани у Католичанској и Васељенској Цркви, а не да сумња и преиспитује мјесто и значај Светог Петошестог сабора и његових одлука у животу и предању Источне православне католичанске цркве.

Дакле, поред своја два канона о посту Трулски сабор доноси и каноне неколико помјесних сабора из 4. вијека.²⁹ Па тако, Трулски сабор својим 55. и 56. канонем забрањује пост суботама и недељама, те критикује Јермене који су јели сир и јаја у току поста. Осим тога, од Сабора у Трулу одлуке локалних источњачких сабора у Лаодикији и Гангри, као и већ поменута збирка канонских правила помјесне Сиријске цркве са краја 4. вијека, нама позната као „Апостолска правила“, доносе читав низ прописа који регулишу пост као општеобавезну црквену дисциплину. У суштини, сиријска Апостолска правила³⁰ (69. канон) уводе као обавезан пост Велике четрдесетнице, сриједе и петка, док други помјесни сабори својим канонима само разјашњавају неке нејасноће односно исправљају заблуде и погрешке.

Данас познати вишеседмични „постови“ пред Божић, празнике светих Апостола, Преображења Господњег и Уснућа Богородице нису никада канонски регулисани јер су се појавили доста касније и под утицајем неправославних хришћанских заједница, углавном монофизита.³¹ Ти постови нису сматрани обавезнима чак ни за монахе, па тако нпр Свети Сава Српски пишући Типике (Карејски, Студенички, Хиландарски) за манастире које је оснивао детљано прописује прехрамбена и молитвена правила за постове (уље, вино, јело једном дневно итд) и мирне савјести „пропушта“ да одреди пост монасима пред празнике Преображења и Успе-

²⁷ HEFELE Karl Joseph, A History of the Councils of the Church, vol 5, T&T Clark 1894, 239.

²⁸ Више о овоме погледати код ФИДАС Власиос, *Coecumenicité du concile quinisexte in Trullo*, *Episkopis* 496, 31. 12. 1992, 10–23.

²⁹ Трулски сабор, 29, 52, 55, 56, 89; 69. апостолски канон; Лаодикијски сабор 49, 50, 51, 52; Сабор у Гангри 18, правила Дионисија Александријског I, Петра Александријског, 15, Тимотеја Александријског 8, 9. итд.

³⁰ Види подробније код ΜΕΝΕΒΙΣΟΓΛΟΥ Παυλος, *Ιστορικé εἰσαγωγή εἰς τοὺς κανόνες τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας*, Штокхолм, 1990, 33. Заправо, канони представљају збирку правила локалне цркве и то првих педесет су вјероватно са Антиохијског сабора 341. Године, док су других 35. Канона касније додани (по неким чак и почетком 5. вијека) те као такви непознати у латинским рукописима и црквеној пракси. Латини и данас признају само „првих“ педесет канона.

³¹ ФИДАС Власиос, *Пост, Атина*, 1986, 14.

ња Богоматере.³² При томе не треба сметнути са ума да је свети Сава сигурно добро познавао теолошке дилеме свог доба: прије свега усамљену одлуку Ендимуса сабора из 1166. да се горепоменути неканонски постови требају поштовати, јер су дио обичаја, као и потпуно другачије мишљење тада највећег каноничара Теодора Валсамона да се пред ове велике празнике (Божих, Петровдан, Преображење) треба постити по 7 дана, и то само ради причешћа.

Но, и поред јасне канонске недоречености, пост је неодвојив дио духовног развоја, без кога је хришћански живот незамислив. Стога су помјесне цркве током историје ту хришћанску врлину практиковале у складу са социјалним, историјским и климатским и свим другим датостима сваке епохе и поднебља у којем су странствовале. Мноштво различитих обичаја, начина поста, врста дозвољене хране које налазимо по манастирским типцима, али што је још важније у животној пракси и свакодневици хришћана нам заправо свједоче шта је оно суштинско у посту. То свакако није храна, чак напротив! Ову велику црквену истину најбоље је изразио Никола Берђајев једноставним ријечима: „Хљеб за мене, то је материјално питање, а хљеб за мог ближњег је духовно.“³³

Од првобитног потпуног одрицања од свакодневне хране са циљем прехранивања сиромашних, које је трајало свега пар дана, хришћанско милосрђе у Средњем вијеку је у циљу усавршавања христоцентричности поста прилагодило пост схваћен као нејело, у пост као вишеседмично, па и више мјесечно, једење јефтине и лако доступне хране, како би се практичније и више уштедио новац, који се даје сиромашнима. У том смислу, најранију црквену праксу апсолутног поста Апостолски канони су замјенили прво четрдесетодневним сухоједењем (што значи јело једном дневно, обично у касно послеподне).³⁴ У богослужбеном животу Цркве ова пракса је остала до данас, стога се према типцима литургије у посне дане служе тек иза деветог часа. Сухоједење је, дакле, подразумијевало јело на крају дана, било које хране која би се нашла у кући. Познат је примјер светог Спиридона, за којег Сократ наводи да је свакодневно своје оброке дијелио са сиромашнима те због тога често остајао гладан, а који је мирне савијести, као сухоједење, постио уз печену прасетину. Једном приликом усред Четредесетнице му је дошао гост, који је негодовао због меса у посту, а Светац га је прекорио славном библијском истином: *чистијима је све чистио*.³⁵ Каснији хришћани на другим климатским подручјима су детаљније и практичније разрадили различите обичаје и типике који регулишу штедњу тј прехрану. Тако неки типци избегавају скупо маслиново уље, други у недостатку морских плодова прописују јефтино поврће, неки типци дозвољавају употребу рибе и сличне хране итд. Не треба заборавити да је и перад (прије свега пилетина и слично) дуго времена сматрана посном храном, а било је и хришћана који су воће и поврће сматрали мрсном, односно недозвољеном храном.³⁶ Сократ Схола-

³² СВЕТИ САВА, Сабрани списи, Карејски типик (1199).

³³ (Берђајев): In the World of the Church: A Paul Evdokimov Reader, pp. Michael Plekon and Alexis Vinogradov, (2001), 63, St Vladimir's Seminary Press, Crestwood.

³⁴ НИКОДИМ АГИОРИТ, Пидалион, Атина, 2003, ек Пападимитрију, 94.

³⁵ СОЗИМЕН, *Црквена историја*, 11 у Nicene and Post-Nicene fathers, Second series Volume II Sozemen and Socrates, Church histories, New York 2007.

³⁶ СОКРАТ СХОЛАСТИК, Црквена историја 5, 22 „Неки се у њојшћуности уздржавају од свега шћио је живо, неки једу рибу, а неки њоред рибе једу и кокошке,... неки не једу јаја, а неки се уздржавају и од свих врста њоврћа, неки једу сув хљеб, а неки неједући нишћиа до 9. часа, њослјје шћоа узимају сваку храну, без разликовања. И међу другим народима њосћоје различити обичаји, узроковани бројним разлосима. Будући да нико не може да њисмено докаже ову зайовјест, јасно је да су ањосћоли осћавили свакоме на њеову слободну вољу ово њишћање, како би на крају свако моћоа да чини оно шћио је добро, али не њо наредби и њужности.“

стик у својој Црквеној историји детаљено описује врсте хране од којих се уздржавају хришћани, и из његовог описа се јасно види да не постоји јединствен образац, нити било каква теолошка логика.³⁷ Свако се нечега обавезно одрицао, јер циљ није био у храни, него у помоћи другом. Управо зато ове разлике не треба да схватимо као икономију или попуштање ослабљеним хришћанима, него као пастирски одговорно непрестано бдијење односно усавршавање, кроз континуирано прилагођавање конкретної клими, времену и простору. Имајући ово у виду јасније је зашто је црквена пракса и свијест медитеранских хришћана, чије су обичаје и Срби преузели, процијенила да је исплативије одрицати се скупог меса и мијењати га јефтним воћем и поврћем те (њима) доступним морским плодовима, док хришћани у брдској и хладној Јерменији месо мијењају јајима и сиром. И једни и други су штедјели, тј постили управо и једино зато да би могли дати онима који немају.

Пост који има смисла

Према томе, као што смо видјели, нити је Бог установио пост као обавезан, нити је Католичанска Црква, која је установила пост, одредила некакав општи, јединствени и универзални вјечни начин практиковања поста, него је то оставила колико помјесним Црквама, толико и слободи и резонувању сваког појединца, да свако у свом времену и свом поднебљу пронађе и одреди најсловеснији начин практиковања хришћанскога поста. У осталом, према закључку предприпремне комисије Светог и Великог сабора, који треба да се одржи у Православној цркви, остављено је *помјесним црквама да саме одреде дужину и сиротиоси великих њив. неканонских њосиова*.³⁸

Ова црквена слобода по питању поста код маловјерних ствара значајне аномалије у духовном животу, па тако често пост „почиње“ недељом или празником, а „завршава“ сриједом или петком. Тиме се директно обесмишљава литургијски живот црквеног тијела, а најдревније хришћанско правило *lex orandi — lex credendi* отворено потири. Осим тога, због несавршености јулијанског календара, Српска црква конкретно Апостолски пост покушава да отпусти две недеље дуже него друге све помјесне цркве нашег поднебља и региона. Тиме се више уподобљава пустињској монофизитској аскетици, која је шампион изнуравању људске природе, него халкидонском Православљу. Поштовање коптског календара Јулија Цезара се оправдава пастирском бригом за црквеним јединством заједнице, док се разбијање свеправославног јединства и игнорисање чињенице да већина вјерника тада иде на море и не може да пости, никада није нашла као тема интересовања јерархије, која се иначе два пута годишње бави разним црквеним, али и нецрквеним, темама. Па тако, док се сваких пар година СПЦ сјети да позове народ на пост и појачану молитву због суше или других неприлика, Јерархији никада није пало на памет да скрати Апостолски пост, који се све чешће неприродно продужава (чак по 6 или 7 недеља) због мањкавости календара. И прво и друго су апсолутно право и дужност! наше Јерархије.

Оно што је свакако неспорно јесте да је пост још увијек моћно духовно оружје — средство самоконтроле, али нажалост често и најперфидније контроле. Већина вјерника живи по Божијим законима, мање или више поштују родитеље, ријетки су они који су неког убили, још је мање оних који ће учествовати у отвореној идолатрији, није много ни оних који ће данас отети вола ближњег свог. Друштво је уредило да они који краду, или претјерано лажу заврше у затвору, па ни њих није мно-

³⁷ Исто.

³⁸ ФИДАС Власиос, Пост, Атина, 1986, 53.

го. Једино на шта су вјерни људи „слаби“ су храна и секс. Но, чак и на тим плотским пољима, већина људи је умјерена. Ипак, збуњени неоплатонистичким и оригенистичким бесједама „угледних“ духовника осјећају притисак и кривицу због својих природних потреба. Парадоксално, и готово комично, све оне људске потребе (љубав, праштање, заједница), које се допадају „великим“ духовницима су проглашене природним и пожељним, док су друге (потпуно једнаке) људске и природне потребе, које се не допадају „великим“ духовницима (секс, храна, пиће) проглашене слабашћу и палом природом. Тако се са проповједаоница пречесто чује о злоупотреби слободе, хране и тијела, док ријетко ко говори о злоупотреби повјерења, злоупотреби заједнице или злоупотреби власти. Будући да је духовништво у потпуности напустило реално духовно руковођење и изградњу црквеног бића једне личности, квазидуховништво се свело на контролу и забрану физиолошких потреба човјека, те је у том смислу данашњи облик поста у Православној цркви, који генерише осјећање кривице, најмоћније оружје у контроли психе једне личности. Управо зато поједини и воле да наглашавају да је пост богоустановљен, јер се било каква критика начина и смисла поста, тиме аутоматски одбацује будући да је адресирана на небо.

У том смислу, савремени хришћани стоје пред великим изазовом смисленог практиковања поста у модерном свијету. Од некадашњег свијетлог оружја и духовног мача, пост је постао мазохистички камен око врата који свој циљ има у самом себи. Пост није више одрицање од скупе хране, да би се уштедио новац који дајемо онима којима треба. Напротив, пост је данас куповање скупе хране, од које не само да не остаје вишак, него дугорочно чак и средњи слој претвара у сиротињу. Просјечна српска породица, са својим примањима би требало да подигне кредит само да би „канонски“ и по некаквом блискоисточном типичу испоштовала потпуно превазиђене прописе о врсти дозвољене хране током вишенедељног Божићног поста, који се уопште не помиње у светим канонима. О некаквој уштеди новца који би помогао бар једној породици од хиљада избјеглих или пензионера који су свуда око нас, нема ни говора. Модернизација и глобализација је у потпуности изокренула прехранбене навике човјека. Данас је чак и у приморској Грчкој јефтиније месо, него риба, јефтинији је сир, него трешње. Нажалост, православни хришћани, иако много пута и на различите начине упозорени, нису се сачували од квасца фарисејског. Чини се да смо сви упали у колективну самообману и хистерију према којој је обични крављи сир српског сељака, нечист и недозољен, док је некакав тофу од соје смјешан од канцерогених прахова у некој фабрици на Тајланду, напросто благословен и побожан. У таквој атмосфери није ни чудо што се поједини понашају као да су „млијеко у праху и сурутка у траговима“ највећи непријатељи Српске православне цркве.

Укратко, пост у облику какав је био вијековима мануелне домаће пољопривреде једноставно више нема смисла. Напротив, истрајавање у таквом облику поста је не само нехришћанско, него јудеистичко и муслиманско. Заборавили смо да хришћани храну не дијеле на чисту и нечисту, или на харам и халал, као њихова браћа у Авраму, него на ону која помаже сиромашнима и ону која не помаже.

Закључак

Из свега наведеног јасно је да пост, није *de iure divinum* него *de iure humanum*, али да свакако предствља неодвојиви дио хришћанског и црквеног живота, као да заиста и јесте богоустановљен. Стога сви они који позивају на укидање поста су у дубокој заблуди. Оно у чему су ти људи у праву и што их искрено и са правом са-

блажњава, јесте чињеница да је данашњи облик поста потпуно нехришћански и богопротиван. Смисао поста, као и свега у Цркви, јесте уподобљавање Христу. У том смислу пост јесте најбољи начин да постанемо слични Христу, како би нас препознао као своје. За наш духовни развој, а у коначници и за вјечно спасење, од највеће важности је питање на који начин смо слични Христу кад постимо? Да ли би Христос постио овако како ми данас постимо? Да ли је сличнији Христу физички радник, који у краткој паузи једе паризер, да би уштедио за своју породицу, или они који испод његове скеле пролазе и улазе у ресторан у коме једу егзотичне морске плодје у сред Београда? Ко од њих заиста пости? Црква мора у средиште поста поново вратити социјалну димензију и социјалну осјетљивост, а драстично сузбити и дислоцирати фокус и опсесију на врсту хране. Црквена историја и свети оци, на које се многи тако горљиво позивају, нам својим храбрим дјелима свједоче и да се искрено постити може и без поврћа, а са месом и јајима, као и обрнуто. Црква може скратити пост, премјестити га у неко друго прикладније вријеме те може и мора учини све да вјерном народу олакша и омогући усавршавање у мјери раста Христовог. Данас је сасвим јасно да се антиномија посна — мрсна храна се мора поново распоредити. Стари обрасци једноставно више не вриједу. Хришћанска вјера је вјечито нова и вјечито динамична, и свако вријеме захтјева свој одговор. У противном, кад изађемо пред Господа није искључено да чујемо најстрашније ријечи — Не познајем вас!

Abstract: Although not founded directly by God, the fast consists the very essence of Christian life. First Christians were fasting in order to gather the food for poor and widows, the ascetics came later. Our modern understanding of ancient rules of fasting are overcome, because we are missing the point. Modern Christians do not help anyone with their fasting and long Lent, but rather provoke misunderstanding and judgment. In that manner the fast as a spiritual weapon and tool became a heavy burden. The true Christian life oblige us to fast, and any reduction of old rules could be dangerous. However, our modern epoch demands a new regulation and a new interpretation of fast, so that the faithful could benefit of the blessing and a God's gift of the fast, and not to be condemned.

